

УДК 37.042.1

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ДЕПРИВАЦІЄЮ СЛУХУ

Олександра АФАНАСЬЄВА, Ольга ЛУКОВСЬКА

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Анотація. Проведено аналіз науково-методичної літератури, який присвячений фізичній реабілітації дітей із депривацією слуху.

Виявлено, що в цього контингенту дітей значно частіше, ніж у дітей без сенсорних порушень, реєструється порушення постави. Однак тепер недостатньо спеціальних програм фізичної реабілітації, які б враховували порушення постави, часто виявлені в дітей із приглухуватістю, що зумовлює необхідність проведення досліджень у цьому напрямку.

Ключові слова: середній шкільний вік, депривація слуху, порушення постави, фізична реабілітація.

Постановка проблеми. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я у світі нараховується 250 млн осіб з особливими потребами, з яких 42 млн. мають вади слуху. Кількість дітей із вадами слуху, на жаль, подвоюється кожні 15–20 років. За даними Українського центру «Інваспорт» кількість інвалідів у нашій державі становить понад 2,5 млн осіб, а за даними Міністерства освіти і науки України на цей час 5,9 тис. школярів страждають на депривацію слуху і спостерігається тенденція до збільшення кількості інвалідів по слуху [2].

Значно збільшуваний рівень природжених та набутих у ранньому постнатальному періоді захворювань сенсорної системи вимагає реформації підходів до фізичної реабілітації осіб дитячого віку. Вирішальне значення в плані ефективності реабілітаційного процесу має рання діагностика та лікування патологічних змін. Однак недостатність ефективних і обґрунтованих методик фізичної реабілітації дітей із депривацією слуху не дозволяє якісно і своєчасно починати проведення відновного процесу [5, 11].

Мета дослідження: на основі аналізу науково-методичної літератури визначити актуальні напрями дослідження щодо фізичної реабілітації дітей з депривацією слуху.

Методи дослідження: аналіз спеціальної наукової та методичної літератури, матеріалів мережі Інтернет, передового практичного досвіду та узагальнення отриманих даних.

Результати аналізу останніх досліджень і публікацій. Порушення слуху, за даними Н.Г. Байкіної (1991), Г.В. Трофімова (1979) та інших дослідників, є причиною цілої низки вторинних відхилень і насамперед порушення мови, що обумовлює утруднення процесу оволодіння всіма видами рухових навичок [1, 16]. Усе це своєю чергою призводить до погіршення функцій систем організму дитини.

Так, у дослідженні Г.В. Трофімова (1979), Л.Б. Дзержинської (1997), Л.Д. Хода (1999) виявлено відхилення фізичного й моторного розвитку дітей раннього та дошкільного віку з вадами слуху [1, 16, 17].

Характеризуючи фізичний розвиток глухих і слабочуючих дітей, багато авторів відзначають, що втрата або порушення слуху в дитячому віці уповільнюють природний процес фізичного розвитку [1, 3, 12]. У цих дітей нижчі, порівняно зі здоровими однолітками основні показники фізичного розвитку – довжина і маса тіла, обвід грудної клітки. Л.А. Єракова зазначає, що для дівчаток з депривацією слуху у віці 7 – 13 років є характерною дисгармонійність фізичного розвитку є зв'язку з тим, що ріст у довжину в них не супроводжується відповідним збільшенням маси тіла, що є типовим для динаміки антропометричних показників хлопчиків. До того ж у обстежуваній вибірці більшість дітей (особливо у віці 7 – 13 років) належать до астеничного типу [4].

У дітей з депривацією слуху вже у перший рік життя фіксується відставання в термінах оволодіння основними позами, а пізніше – в оволодінні ходьбою. Діти часто не мають того рухового досвіду, який спостерігається до цього часу у здорових дітей: не вмюють бігати, стрибати, лазити, виконувати прості рухи, наслідуючи дорослих. Сформовані ж рухи харак

теризуються деякими особливостями, які проявляються в боязні висоти, сповільненості й скутості рухів. За даними Г.В. Трофімова (1979), у цих дітей для ходьби і бігу характерні специфічні особливості: човгання ногами, бічні розгойдування, дискоординація, нестійкість [16]. Т.Ю. Круцевич (2003) зауважує, що в цього контингенту дітей відзначається погіршення рухової пам'яті, недостатньо точна координація і проявляється невпевненість рухів, уповільнене оволодіння руховими уміннями і навичками [9].

У дітей з порушеннями слуху спостерігається низький рівень розвитку м'язової сили [8, 17, 19]. Зокрема, в цього контингенту реєструється відставання показників станової сили і статичної витривалості.

У дітей з дефектами слуху зменшена м'язова рецепція, що призводить до уповільнення розвитку швидко-силових якостей і точності рухів [17].

Бистрота як комплексна рухова якість людини, має велике значення для успішного орієнтування й мобільності дітей. Разом з тим є численні дані про те, що рівень розвитку всіх форм прояву бистроти (час рухової реакції, частота одиночного руху чи цілісного рухового акту) в дітей з депривацією слуху значно нижчий, ніж у здорових однолітків [1, 6, 20].

Слід зазначити, що недоліки у фізичній підготовленості глухих дітей багато дослідників пояснюють не лише патологією органа слуху, але й функціональною недостатністю рухового аналізатора та недосконалістю методик навчання фізичних вправ [3, 8, 12, 18].

Недостатній фізичний розвиток, зниження силової витривалості м'язів, які формують ортоградну позу, зниження м'язової рецепції, порушення моторики й координації є причинами розвитку порушень постави в дітей із депривацією слуху [7,15,16]. Загально відомо, що деформація хребта призводить до цілої низки порушень з боку серцево-судинної, дихальної та нервової систем [14]. Так, за даними Б.І. Дзержінської (1997), діти дошкільного віку з дефектами слуху істотно поступаються дітям, що не мають цієї аномалії, в показниках екскурсії грудної клітки [3]. За результатами досліджень Е.Н. Панасик і Т.Ф. Панченко (1983), встановлена наявність зниження в цього контингенту дітей фактичної життєвої ємкості легенів до 68% від належної, зменшення резервного об'єму видиху від 53% до 35%, зниження максимальної легеневої вентиляції від 65% до 56%, а також значно зменшена толерантність до гіпоксії та затримки дихання на вдиху і видиху в усіх вікових групах. На думку авторів, зниження показників життєвої ємкості легенів у дітей з депривацією слуху пояснюється відсутністю або обмеженням мови і мовного дихання, однак деформація хребта також може бути однією з причин вказаних змін.

Відомо, що порушення постави в дітей шкільного віку є актуальною проблемою сучасності. Порушення постави проявляється в дітей з раннього віку: в ясельному віці – у 2,1%, в 4 роки – у 15 – 17% дітей, у 7 років – у кожної третьої дитини, у школярів – у 67% [13]. За даними літератури, ще більше порушень ОРА спостерігається в дітей з депривацією слуху. Так, встановлено, що 77% слабочуючих дітей молодшого шкільного віку мають різні порушення постави, серед яких найрозповсюдженішою є сколіотична постава. Також доведено, що зміни низки гоніометричних характеристик у цього контингенту дітей мають статистично достовірні відмінності ($p < 0,05$) з показниками нормальної постави [7].

У середньому шкільному віковому періоді, коли ще не скінчилися процеси окостеніння, спостерігається збільшення темпів росту хребта на тлі збільшення статичного навантаження при сидінні за партою; вестибулярна система продовжує залишатися недосконалою; реєструється прискорення статевого розвитку [10]. Комплекс цих процесів є причиною як появи, так і прогресування порушень постави.

Тепер існує велика кількість праць присвячених вирішенню проблем дітей з депривацією слуху. Так, Н.Г. Байкіною розробила методика спеціальної корекційної роботи з урахуванням структури вади та індивідуальних особливостей дітей і підлітків з порушенням слуху (2003). Т.С. Голозубець (2005) обґрунтувала методика використання креативних засобів адаптивного фізичного виховання (ритмопластика, фітбол-гімнастика, корекційні рухливі ігри тощо) для поліпшення психофізичного стану дітей молодшого шкільного віку з цією патологією. І.В. Хмельницькою (2006) розробила технологію програмування фізкультурних занять

на основі комп'ютерних систем контролю моторики молодших школярів із порушенням слуху. Методику корекції соматичного здоров'я та рухової сфери слабкочуючих дітей шкільного віку із застосуванням українських народних ігор запропонував І.П. Випасняком (2007). Однак лише поодинокі дослідження присвячені корекції порушень постави слабкочуючих школярів засобами фізичного виховання [7]. Проте, в доступній літературі ми не знайшли праць, які висвітлюють проблему порушення постави та її корекції в дітей середнього шкільного віку з депривацією слуху. Також у науково-методичних джерелах не відображено функціональний стан кардіо-респіраторної системи в цього контингенту, у той час як визначено, що порушення постави суттєво впливає на діяльність органів серцево-судинної та дихальної систем [14].

У спеціальній літературі також відсутні дані про визначення гоніометричних характеристик дітей з депривацією слуху цього віку.

Висновки.

1. Аналіз науково-методичної літератури свідчить про актуальність проблеми порушення постави в дітей середнього шкільного віку з депривацією слуху.

2. Відсутність відомостей про розповсюдженість порушень постави в дітей середнього шкільного віку з депривацією слуху, гоніометричні характеристики опорно-рухового апарату, функціональний стан органів дихальної, серцево-судинної та нервової систем знижує ефективність реабілітації в цілому, а також заходів із профілактики і корекції порушень постави в закладах, де навчається цей контингент.

3. Тепер існує необхідність розробки комплексних програм фізичної реабілітації для дітей середнього шкільного віку з депривацією слуху, ускладненою порушенням постави.

Перспективи подальших досліджень: вивчення функціонального стану опорно-рухового апарату та кардіо-респіраторної системи в дітей з депривацією слуху середнього шкільного віку і розробка відповідної програми фізичної реабілітації цього контингенту.

Список літератури

1. Байкина Н. Г. Физическое воспитание в школе глухих и слабослышащих / Н. Г. Байкина, Б. В. Сермеев. – М. : Советский спорт, 1991. – 64 с.

2. Ващенко Л. В. Детская инвалидность и инвалидность с детства как медико-социальная проблема. – Режим доступа : <http://pediatric.mif-ua.com/archive/issue-5026/article-5036/print.html>

3. Дзержинская Л. Б. Методика коррекции отклонений в развитии глухих дошкольников средствами ритмической гимнастики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Л. Б. Дзержинская. – Волгоград, 1997. – 23 с.

4. Еракова Л. А. Физическое развитие и двигательная активность в режиме дня детей с депривацией слуха / Л. А. Еракова // Современный олимпийский спорт и спорт для всех: тез. докл. XI Междунар. науч. конгр. – Минск, 2007. – С. 233 – 236.

5. Забезпечення прав дітей з особливими потребами: тематична доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2006 року / під. ред. В. П. Корж. – К., 2007. – Режим доступа : http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/publish/articale_id=47947

6. Карпова Н. В. Совершенствование координационных способностей у детей 7 – 8 лет с тяжелыми нарушениями речи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Н. В. Карпова – Омск, 1997. – 21 с.

7. Кашуба В. А. Коррекция нарушений осанки школьников в процессе адаптивного физического воспитания. / В. А. Кашуба, З. Х. А. Насраллах. – К. : Науковий світ, 2008. – 220 с.

8. Колосовская Л. А. О совершенствовании физического воспитания учащихся начальных классов в спецшколах глухих / Л. А. Колосовская // Проблема оздоровления населения средствами физической культуры в новых социально-экономических условиях : тез. докл. – Минск, 1996. – С. 60 – 61.

9. Круцевич Т. Ю. Теория и методика физического воспитания : учебник : в 2-х т. / Т. Ю. Круцевич. – К. : Олимпийская литература, 2003. – С. 302 – 303.

10. Любимова З. В. Возрастная физиология : учеб. для студ. высш. учеб. заведений : в 2 ч. / З. В. Любимова, К. В. Маринова, А. А. Никинина. – М. : Владос, 2003. – 286 с.

11. О мерах по улучшению охраны здоровья детей в Российской Федерации // *Вопр. экон. и управл. для руководителей здравоохранения.* – 2002. – №3. – С. 54 – 58.
12. *Пеганов Ю. А.* Способы повышения уровня физической подготовленности глухих и слабослышащих школьников / Ю. А. Пеганов // *Дефектология.* – 1998. – № 2. – С. 37 – 49.
13. *Попов С. Н.* Физическая реабилитация : учеб. пособие / С. Н. Попов. – Ростов н/Д. : Фенікс, 2006. – 608 с.
14. *Потапчук А. А.* Осанка и физическое развитие детей : программы диагностики и коррекции нарушений / А. А. Потапчук, М. Д. Дидур. – СПб. : Речь, 2001. – 166 с.
15. *Страковская В. Л.* 300 подвижных игр для оздоровления детей / В. Л. Страковская. – М. : Новая школа, 1994. – 286 с.
16. *Трофимова Г. В.* Развитие движений у дошкольников с нарушением слуха : пособие для воспитателей / Г. В. Трофимова. – М. : Просвещение, 1979. – 112 с.
17. *Хо́да Л. Д.* Физическая реабилитация глухих детей 4 – 7 лет Республики Саха (Якутия) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. / Л. Д. Хо́да. – Хабаровск, 1999. – 18 с.
18. *Хо́да Л. Д.* Физическая реабилитация глухих детей 4 – 7 лет Республики Саха (Якутия) : учеб. пособие / Л. Д. Хо́да, В. К. Звездин. – Якутск : Узд-во Якутского ун-та, 2001. – 158 с.
19. *Щуплецова Т. Е.* Особенности развития мышечной силы у глухих школьников / Т. Е. Щуплецова // *Теория и практика физической культуры.* – 1990. – № 8. – С. 28.
20. *Susanne C.* Genetic and Environmintel factors during grows period // ed. C. Susanne. – N. J., London, 1984. – P. 61-79

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМЫ ФИЗИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ ДЕТЕЙ С ДЕПРИВАЦИЕЙ СЛУХА

Александра АФАНАСЬЄВА, Ольга ЛУКОВСКАЯ

Днепропетровский государственный институт физической культуры и спорта

Аннотация. Проведен анализ научно-методической литературы посвященной физической реабилитации детей с депривацией слуха.

Выявлено, что у данного контингента значительно чаще, чем у детей без сенсорных нарушений, регистрируется нарушение осанки. Однако в настоящее время недостаточно специальных программ физической реабилитации, которые бы учитывали нарушение осанки, часто выявляемые у детей с тугоухостью, что обуславливает необходимость проведения исследований в данном направлении.

Ключевые слова: средний школьный возраст, депривация слуха, нарушение осанки, физическая реабилитация.

CONTEMPORARY STATE OF THE PROBLEM OF PHYSICAL REHABILITATION OF CHILDREN WITH HEARING DEPRIVATION

Alexandra AFANASYEVA, Olga LUKOVSKA

Dnipropetrovsk State Institute of Physical Culture and Sport

Annotation. The analysis of the scientific and methodical literature is devoted to the physical rehabilitation of children with hearing deprivation.

It was revealed that this group has postural violations much more frequently than the children without sensory impairments. However, there is deficiency of physical rehabilitation special programs, which would take into account the violation of the posture detected in children with hearing dysfunctions. This fact makes the need for research in this direction more evident.

Key words: secondary school age, hearing deprivation, violation of posture, physical rehabilitation.